

УДК 342.718

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i5\(34\).645](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i5(34).645)**Л. О. Нікітенко***orcid.org/0000-0002-2152-4255*

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса**К. В. Бородата***orcid.org/0000-0001-7607-6034*

студентка II курсу юридичного факультету

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ДО ПИТАННЯ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА

У сучасному світі майже всі люди є громадянами певних країн. Громадянство відіграє важливу роль, оскільки є елементом правового статусу особи. У статті 15 Загальної Декларації прав людини зазначено, що «кожна людина має право на громадянство, та ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого громадянства або права змінити своє громадянство» [1]. Поряд з інститутом громадянства існує таке поняття, як біпатризм, або подвійне громадянство. Біпатриди – це особи, які водночас належать до громадянства двох і більше держав. У більшості випадків цей стан виникає в разі колізій щодо застосування законів про набуття громадянства.

На сучасному етапі розвитку Україна стикнулася із таким глобальним питанням, як подвійне громадянство. Ця проблема сьогодні набула особливої гостроти: з кожним днем збільшується кількість осіб, які отримують громадянство іноземних держав, і врегулювати це вкрай важко. На те, що подвійне громадянство є проблемою, можуть вказувати поширювані в ЗМІ неофіційні дані, згідно з якими громадянство інших держав мають від 5% до 10% українців, значна частина яких – чоловіки призовного віку. При цьому кількість громадян України, що набули угорського громадянства, за підрахунками експертів, сягає 80–90 тис., а румунського – до 80 тис. осіб [2]. Сьогодні ситуація складається таким чином, що досить велика кількість громадян України хотіли б мати громадянство іншої держави. Тому тема подвійного громадянства потребує поглибленого вивчення.

Теоретичним і практичним питанням інституту громадянства в Україні, зокрема феномену існування декількох громадянств, статусу біпатридів, присвятили свої праці такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Р.Б. Бедрій, У. Бек, В.В. Лазарєв, Й. Мазинг, О.А. Малиновська, І.Д. Софінська, М.І. Суржинський, Ю.М. Тодика, І.А. Толкачова, П.Ф. Чалий та інші.

Метою даного дослідження є з'ясування причин та перспектив існування подвійного

громадянства в Україні з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

За допомогою певних способів, які можуть різнитися залежно від країни, особа може отримати подвійне громадянство. Загальноприйнятим способом є отримання подвійного громадянства за так званим принципом крові, який означає, що дитина буде мати громадянство своїх батьків. Велика кількість країн також пропонують громадянство за правом ґрунту. Наприклад, якщо дитина, батьки якої є громадянами США, народилася на території Франції, то вона отримує громадянство як однієї, так й іншої країни. Також отримати множинне громадянство в деяких країнах можна шляхом натуралізації. Даний спосіб означає: якщо особа отримала нове громадянство, вона може вибрати чи зберегти своє первісне громадянство чи набути подвійного.

У міжнародному праві поняття подвійного громадянства розглядається як більш широке поняття множинного громадянства, а саме як одночасна належність особи до громадянства двох або більше держав (стаття 2 Європейської конвенції про громадянство 1997 року) [3].

З точки зору національних урядів подвійне громадянство є проблемою, тому що це явище може створити ситуацію, в якій людина з подвійним громадянством опиниться між двома конфліктуючими сторонами [4, с. 199]. Наприклад, у разі війни між країнами, громадянином якої є певна особа, вона повинна виконувати військовий обов'язок перед кожною із країн, а відмова від військової служби буде розцінюватися як акт державної зради. Також через різницю між системами оподаткування, що використовуються в обох країнах, такі громадяни змушені будуть платити податки для обох урядів.

Але подвійне громадянство має не тільки певні негативні аспекти, а й наділяє особу певними привілеями в плані забезпечення прав і свобод, а саме дає додаткові гарантії їх реалізації та захисту, особливо у відношенні: права на свободи пересування

на території обох держав, проживання в обох державах, права на повернення або еміграцію [5].

Подвійне громадянство не передбачено ні Конституцією України [6], ні її законами. Відповідно до статті 2 Закону України «Про громадянство України» якщо громадянин України набув громадянства іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України [7].

Натепер багато етнічних угорців, румунів, росіян, які проживають на території України, прийняли подвійне громадянство. Погляди вчених і політиків щодо подвійного громадянства кардинально відрізняються.

Противники стверджують, що подвійне громадянство загрожує національній безпеці держави, оскільки велика частина населення окремих регіонів України може стати громадянами іноземних держав.

Прихильники подвійного громадянства обґрунтовують позитивний вплив цього інституту тим, що він дасть змогу об'єднати українців, які за певних обставин проживають за межами території України, сприятиме євроінтеграції України, поліпшить правовий і соціальний захист громадян України за кордоном [4, с. 200].

Сучасне міжнародне право не містить загально-визнаної регламентації питань, пов'язаних з подвійним громадянством. Більшість держав негативно ставляться до подвійного громадянства: 74 держави забороняють його з певними винятками, 59 – дозволяють з певними заборонами, ще близько 60-ти держав повністю забороняють подвійне громадянство [4, с. 200].

Доволі цікавими є думки Р. Бедрія, який на підставі проведеного дослідження законодавчих актів країн СНД і Балтії у сфері врегулювання питань множинного громадянства запропонував поділити ці країни на чотири групи [8].

До першої групи пропонується відносити держави, законодавство яких (насамперед Конституції) прямо допускає множинне громадянство (Росія, Молдова, Литва, Таджикистан).

Другу групу утворюють держави, чії Конституції, навпаки, прямо забороняють можливість існування множинного громадянства (Вірменія, Грузія, Казахстан).

До третьої групи належать країни, які не визнають множинного громадянства, хоча їх законодавство не містить його прямої заборони. Така заборона випливає зі змісту певних правових норм (Україна, Естонія і Латвія).

Четверту групу утворюють країни, чії конституції взагалі не торкаються проблеми подвійного громадянства, яка позитивно розв'язується на рівні відповідних законів (Туркменістан, Білорусь).

Серед основних причин виникнення подвійного громадянства називають: 1) територіальні

зміни; 2) міграцію населення; 3) відмінності у законодавстві держав щодо порядку набуття та втрати громадянства [8].

Світова практика доводить, що множинне громадянство часто виникає як результат колізії так званих «права крові» та «права ґрунту». Так, дитина, яка народилась в батьків-іноземців на території держави, де домінує «право ґрунту», попри набуття громадянства батьків за «правом крові» набуває і громадянство тієї держави, на території якої вона народилась.

При цьому у відповідності до Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 року та Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року «право ґрунту» не поширюється лише на дітей іноземних дипломатів та консулів [9; 10]. На уникнення випадків множинного громадянства спрямовані й двосторонні угоди України з питань громадянства, укладені з низкою держав (наприклад, з Республіками Білорусь, Казахстан, Таджикистан, Киргизькою Республікою, Грузією. Досить довгий час в Україні існує велика маса людей, для яких можливість безперешкодного виїзду до іншої країни в будь-який час є необхідністю. У добу глобалізації, коли кордони країн відіграють все менш вагому роль, стає зрозумілим, що і студент, і бізнесмен, і особа, яка прагне покращити своє матеріальне становище, знаходячись на різних щаблях суспільства, мають спільне прагнення зробити для себе світ більш доступним, не обмежуючи себе кордоном однієї держави. Чимало респондентів, яких було опитано під час соціологічних досліджень, вважають єдиним ефективним вирішенням зазначеної проблеми введення інституту подвійного громадянства. І такі відповіді трапляються дедалі частіше. Так, за даними соціологічного опитування Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова лише 49,1% громадян за наявності можливості отримати громадянство іншої держави відмовилися б від нього. 13,8% осіб коливаються з таким рішенням. 37,1% опитаних погодилися б отримати громадянство іншої країни. Більш за все українці хотіли б отримати громадянство США. Серед опитаних, які погодилися б отримати друге громадянство, 27,4% готові відмовитися від українського громадянства, 28,1% не змогли точно відповісти [11].

Дискусійними залишаються пропозиції деяких дослідників та законотворців щодо внесення змін до законодавства в питання відповідальності за подвійне громадянство. Доходимо висновку, що немає необхідності встановлювати юридичну відповідальність за порушення вимог Закону України «Про громадянство України» в частині множинного громадянства абсолютно до всіх осіб. Проте слід закріпити відповідальність за множинне громадянство для певного кола осіб, а саме:

службових і посадових осіб, які мають стратегічне значення для України. Посада народного депутата України, судді чи, наприклад, поліцейського не сумісна з приналежністю особи до громадянства не тільки нашої держави. Така позиція зумовлена насамперед тим, що множинне громадянство потребує зваженої політики, яка базувалася б на об'єктивній тенденції поширення цього явища в умовах глобалізаційних процесів.

Таким чином, з'ясовано, що в Україні принцип єдиного громадянства зумовлений унітарним характером нашої держави і полягає в тому, що виключається можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць. Однак сьогодні залишається ряд проблем, пов'язаних з реалізацією цього принципу, однією з яких є недосконалість поточного законодавства у сфері громадянства. Встановлено, що в нашій державі існують передумови для закріплення на офіційному рівні подвійного громадянства. Основними причинами запровадження подвійного громадянства є спрощення порядку виїзду за кордон, розширення кола можливостей у навчанні, працевлаштуванні та веденні бізнесу в зарубіжних країнах. Однак із цим не варто поспішати через політичну нестабільність усередині України та в її відносинах з деякими державами.

Література

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Луцишин Г.І. Матковський І.Й. Виклики та загрози прихованого подвійного громадянства в сучасній Україні. *Політикус*. 2018. № 2. С. 44–49.
3. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 13. С. 359.
4. Кожокар М.Е. Проблема подвійного громадянства в Україні та зарубіжних країнах. *Грані права XXI століття* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. Т. 1. С. 198–201.
5. Dual citizenship in Ukraine: necessity, risks and advantages. 2018. URL: <https://opinionua.com/en/2019/03/23/dual-citizenship-in-ukraine/> (дата звернення: 09.10.2020).
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (Із змінами).
7. Про громадянство України : Закон України: від 18 січня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65 (Із змінами).
8. Дрьомов С.В. Питання множинного громадянства в Україні: шляхи нормативно-правового врегулювання. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mnozh_gromad-ef6ee.pdf (дата звернення: 10.10.2020 р.).
9. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року : Міжнародний документ від 18 квітня 1961 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_048 (дата звернення: 19.10.2020).
10. Віденська конвенція про консульські зносини : Міжнародний документ від 24 квітня 1963 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_047 (дата звернення: 09.11.2020).
11. Національна безпека і оборона. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 09.11.2020).

Анотація

Нікітенко Л. О., Бородата К. В. До питання подвійного громадянства. – Стаття.

Статтю присвячено проблемі законодавчого врегулювання подвійного громадянства в Україні, а також аналізу зарубіжного досвіду біпатризму.

У статті доводиться, що питання подвійного громадянства є сьогодні надзвичайно актуальним для України, оскільки з кожним днем збільшується кількість осіб, які отримують громадянство іноземних держав. Проаналізовано досвід зарубіжних країн у частині врегулювання подвійного громадянства.

Виявлено різнобічність підходів у науковому колі до оцінки подвійного громадянства: противники говорять про загрозу національній безпеці держави, оскільки велика частина населення окремих регіонів України може стати громадянами іноземних держав, натомість прихильники, навпаки, вбачають позитивний вплив цього інституту тим, що він дасть змогу об'єднати українців, які за певних обставин проживають за межами території України, сприятиме євроінтеграції України, поліпшить правовий і соціальний захист громадян України за кордоном.

З'ясовано, що в Україні принцип єдиного громадянства зумовлений унітарним характером нашої держави і полягає в тому, що виключається можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць.

Встановлено причини запровадження подвійного громадянства, серед яких: спрощення порядку виїзду за кордон, розширення кола можливостей у навчанні, працевлаштуванні та веденні бізнесу в зарубіжних країнах.

У контексті перспектив існування подвійного громадянства в Україні запропоновано передбачити юридичну відповідальність за порушення вимог Закону України «Про громадянство України» в частині подвійного громадянства виключно до службових і посадових осіб, які мають стратегічне значення для України. Зазначено, що попри те, що існує велика кількість передумов для закріплення на офіційному рівні подвійного громадянства в Україні, не варто поспішати з цим через політичну нестабільність усередині країни та в її відносинах з деякими державами.

Ключові слова: громадянство, подвійне громадянство, біпатризм, біпатриди, принцип єдиного громадянства.

Summary

Nikitenko L. O., Borodata K. V. On the issue of dual citizenship. – Article.

The article is devoted to the problem of legislative regulation of dual citizenship in Ukraine, as well as the analysis of foreign experience of bipatriism.

The article argues that the issue of dual citizenship is extremely relevant for Ukraine today, as the number of people receiving foreign citizenship is increasing every day. The experience of foreign countries in the settlement of dual citizenship is analyzed.

There is a variety of approaches in the scientific community to the assessment of dual citizenship:

opponents say the threat to national security, as most of the population of some regions of Ukraine may become foreign nationals, while supporters see the positive impact of this institution that it will unite Ukrainians, who under certain circumstances live outside the territory of Ukraine, will promote Ukraine's European integration, improve the legal and social protection of Ukrainian citizens abroad.

It was found out that in Ukraine the principle of a single citizenship is conditioned by the unitary character of our state and consists in the fact that the possibility of the existence of citizenship of administrative-territorial units is excluded.

The reasons for the introduction of dual citizenship have been identified, including the simplification of the procedure for traveling abroad, expanding the range

of opportunities in education, employment and doing business in foreign countries.

In the context of the prospects of dual citizenship in Ukraine, it is proposed to provide for legal liability for violation of the Law of Ukraine "On Citizenship of Ukraine" in terms of dual citizenship exclusively to officials and officials of strategic importance to Ukraine. It is noted that despite the fact that there are a large number of preconditions for the official consolidation of dual citizenship in Ukraine, it should not be rushed due to political instability within the country and in its relations with some countries.

Key words: citizenship, dual citizenship, bipatrim, bipatrids, principle of single citizenship.